

Tietue 4 / 2014

Tietue on Jyväskylän yliopiston kirjaston lehti, joka ilmestyy verkossa neljä kertaa vuodessa.

ISSN-L 1798-4890

ISSN 1798-4890

Pimeä aine – internetin piilevä potentiaali

9.12.2014 Tekijä [Jyväskylän yliopiston kirjasto](#)

Dark matter, pimeä aine, on aine, jota ei voi havaita suoraan, se ei heijasta valoa eikä sitä voi nähdä. Sen vaikutus tavalliseen aineeseen on havaittavissa vain heikon vuorovaikutuksen kautta. Pimeän aineen uskotaan muodostavan suuren osan, noin 90 %, maailmankaikkeuden massasta. Yhdysvaltojen arvovaltaisen ja maailman suurimman museokeskittymän [Smithsonianin](#) verkkostrategisti **Michael Edsonin** mukaan internet on nykyään täynnä pimeään aineeseen verrattavaa sisältöä. Edsonin mukaan siis vain murto-osa internetin sisällöstä on meidän tiedossamme ja meille näkyvää.

Andromedan galaksi. Kuva: NASA/JPL-Caltech

Lontoossa [Internet Librarian International -konferenssissa](#) puhuneen Edsonin mukaan ihmiskunnan historia voidaan nähdä ajanjaksoina, jolloin olemme ajatelleet – ainakin suunnilleen – tietävämmme ”mistä on kyse”, tunnistavamme universumin rajat. Näiden jaksojen väliin aikajanelle mahtuu hetkiä, jolloin olemme (hetkellisesti) huomanneet, ettei meillä sittenkään ollut käsitystäkään. 1960-luvulla elettiin tällaista hetkeä, kun tähtitieteilijä **Vera Rubinin** löytöjen myötä avaruuden pimeän aineen laajuus alkoi vähitellen valjeta.

Tämä aika on jälleen sellainen hetki: Michael Edsonin mukaan internetin äärellä eletään samanlaista valaistumisen aikaa kuin Rubin aikanaan kaukoputkensa äärellä. Edson väittää, että internet on täynnä vastaavanlaista pimeää ainetta, jota Rubin löysi avaruudesta. Molempina hetkinä olemme joutuneet toteamaan ollemme väärässä kuvitellessamme tietävämmme universumin rajat. Emmekä vain vähän väärässä:

We were wrong on a stupendous, almost unimaginable, scale.

Miten tämä liittyy kirjastoihin ja miksi tämä oli vuoden 2014 Internet Librarian International -konferenssin pääaiheena?

Kansalaisten vallankaappauksia

Michael Edson, joka Smithsonianin edustajana itsekin edustaa muistiorganisaatiota (museot, arkistot ja kirjastot), haluaa herättää formaalit instituutiot huomaamaan mitä ympärillämme tapahtuu. Kun kirjastot vielä miettivät kannattaako sosiaalisessa mediassa olla, asiakkaat ovat jo viidennessä eri sovelluksessa verkostoitumassa, sosiaalistumassa ja tietoa jakamassa.

Kyse on kuitenkin muusta kuin vain siitä että ”asiakkaat ovat meitä edellä ja osaavat käyttää tabletteja.” Edsonin ajatukset ovat isommissa sfääreissä: globaalissa mittakaavassa ajatellen internetissä tapahtuu ISOJA ASIOITA. Sanoin konferenssista takaisin tullessani, että siellä vallitsi empower the people -mieliala. Tarkemmin ajateltuani sanon toisin: empower the people tarkoittaa, että instituutiot antaisivat ihmisille voimaa ja valtaa. Se, mitä tosiasiaa monin paikoin tapahtuu on, että ihmiset ottavat vallan itse.

Kun nuorta tarpeeksi ärsyttää, hän ei (toivottavasti) odota että joku antaisi luvan toimia. ”*What do you do if you’re 20-something, pissed off and want to change something?*” Edson toi esiin puhuttelevia esimerkkejä siitä, miten tyytymättömät, turhautuneet käyttäjät ovat omineet instituutioita itselleen. Uffizin taidemuseo Firenzessä oli taidehistorioitsija **Alexandra Koreyn** suosikki. Hän koki kuitenkin museon vaisuksi ja totesi, että museo tarvitsee kunnon oppaan ja ohjaavan sovelluksen. Niinpä Korey kirjoitti oppaan, opetteli tekemään itse mobiilisolvelluksia, ja teki Uffizille interaktiivisen [oppaan](#).

Yhdysvaltain korkeimman oikeuden nettisivustoon puolestaan turhautuivat [Sunlight Foundation](#) –kansalaisjärjestö. Järjestön toimijat päättivät uudistaa sivuston itse. He suunnittelivat korkeimmalle oikeudelle uuden [sivuston](#) – ja antoivat koodin sen jälkeen virallisen tahon käyttöön. Korkeimman oikeuden hyväksi pitää lukea, että monet tämän epävirallisen uudistuksen ideoista otettiin käyttöön myös viralliselle sivustolle.

Tässä onkin virallisille tahoille, myös kirjastoille, mietittävää. Kontrollin tunne, liian vähäinen vaikuttamisen mahdollisuus, kehityksen hitaus tai paikoilleen jähmettyminen voivat pahimmillaan – tai parhaimmillaan – johtaa siihen että ihmiset itse ryhtyvät toimiin.

Brotherhood 2.0 – vlogeista vaikuttajiksi

Herättävä oli myös Michael Edsonin antama esimerkki Brotherhood 2.0 –projektista. Instituutioista ja virallisemmista organisaatioista välittämättä kahden veljeksensä, **Hank** ja **John Greenin** keskinäinen vitsailu ja vloggailu on johtanut valtavaan hyväntekeväisyysilmiöön. Alkuun ei ollut mitään: ei nettisivua, ei appsia, ei strategiaa, vain veljesten oma innostus ja kokeilunhalu. Alku näytti jopa vitsiltä.

Mitä tapahtui?

- veljesten vlogi keräsi fanikuntaa, jota he alkoivat kutsua Nerdfightereiksi
- fanien joukossa oli paljon sosiaalisesti tiedostavaa väkeä – Hank ja John alkoivat yhä tietoisemmin kannustaa fanejaan tekemään hyväntekeväisyyttä
- perustettiin hyväntekeväisyysjärjestö ”Foundation to Decrease World Suck”
- Youtubeen perustettiin vuosittainen Project for Awesome, jossa jokainen saa markkinoida itse valitsemaansa hyväntekeväisyyskohdetta. Vuonna 2013 Project for Awesome keräsi eri hyväntekeväisyyskohteisiin lähes 870 000 dollaria.
- Kiva.org –mikrolainajärjestön puitteissa Nerdfighterit ovat myöntäneet vähäosaisille 150 000 lainaa noin 4,5 miljoonan dollarin edestä
- Nerdfighters-fanijoukolle järjestetään vuosittainen Vidcon-konferenssi. Vuonna 2010 1400 paikan konferenssi oli loppuunmyyty, vuonna 2014 myytiin loppuun 18 000 paikkaa.
- Googlen rahallisella avustuksella veljekset laittoivat pystyyn Crash Coursen – eri alojen opetusvideoita Youtubeen. Kun Googlen avustus loppui, projektia jatkettiin eri alustalla joukkorahoituksella.
- Youtubessa VLOGbrothersien kanavilla on yli 2,3 miljoonaa tilaa ja 485 miljoonaa katselukertaa

Ja listaa voisi edelleen jatkaa. Se, mikä alkoi pienenä vitsinä, ja mikä formaalin instituution olisi ollut helppo ohittaa pienellä hymähdyksellä, on seitsemässä vuodessa kasvanut valtaviin mittasuhteisiin, jakanut miljoonien dollareiden edestä rahaa hyväntekeväisyyteen ja mikrolainoina sekä tuottanut ja jakanut miljoonia katselukertoja saanutta koulutuksellista materiaalia. VLOGbrothersien kanavilla Youtubessa on tilaajia yli 750 kertaa enemmän kuin Louvrella, maailman suosituimmalla museolla.

On hyvä muistaa, että osallistumisen, tukemisen ja kiinnostuksen osoittamisen ei pitäisi aina olla kiinni vain rahasta. Kun Googlen tuki VLOGbrothersien Crash Courselta loppui, veljekset jatkoivat työtä joukkorahoituksella. Projektiin oli mahdollista osallistua myös 0 dollarilla, koska:

People who are struggling financially have enough trouble in their lives without feeling that they can't fully be part of something that matters to them, simply because they don't have money.

Ihmiset >< instituutiot?

VLOGbrothersien toimintaan ja näkyvyyteen liittyvät luvut ovat muistiorganisaatioiden kaltaisille instituutioille hämmäntäviä. Mittakaava on jotain aivan muuta kuin mihin olemme tottuneet. Ja kuitenkin, kaikkien meidänkin tavoitteena on koota, järjestää ja jakaa tietoa mahdollisimman laajalle.

Olisiko aika yrittää tunnistaa tätä internetin meille pimeää ainetta ja miettiä, miten näitä voimia voisi yhdistää?

Kaiken avoimuuden ja yhteistyön edessä kirjastolaiset tunnistavat selvän tiedon jakamista rajoittava tekijän, yhdenlaisen tiedon pullonkaulan ja esteen matkalla avoimeen tietoon: kustantajat, jotka hilaavat tiedon hinnan pilviin, joskus organisaatioiden saavuttamattomiin.

Nurinkurista on, että kustantaja toimii näin kaupitellessaan tietoa, jonka on saanut nimenomaan yliopistoissa rahoitetun tutkimuksen tuloksena.

Olemmeko kiinni standardeissamme, formaateissamme, tietyn mallisessa vanhan päälle kasatussa kuviossa.

Onkin helppo osoittaa sormella kaupallisia, voittoa tuottavia yrityksiä, jotka riistävät organisaatioita tietoa vastaan. Myös muistiorganisaatioilla itsellään voi kuitenkin olla peiliin katsomisen paikka. Olemmeko itsekkin turhan kontrollinhakuisia? Olemmeko sittenkin niin kiinni standardeissamme, formaateissamme, tietyn mallisessa vanhan päälle kasatussa kuviossa, ettemme huomaa, kun internetin meille näkymättömässä osassa tapahtuu suuria – myös tieteen kentällä? Miten me pystyisimme sekä lisäämään omaa tarjontaamme että levittämään sitä yhä laajemmalle ja laajemmalle.

Scale up and scale out!

Konkreettisimmillaan tämä tarkoittaa esimerkiksi kirjastossa käytävää keskustelua siitä, miten pystyisimme tehokkaasti tarjoamaan asiakkaille myös verkossa vapaasti saatavilla olevaa aineistoa. Nykyjärjestelmämme on kehitetty tarjoamaan ja linkittämään lisensoitua, usein isoillakin rahoilla ostettua aineistoa rajatulle käyttäjäryhmälle. Mutta mikä on se systeemi, jolla tunnistaisimme, löytäisimme ja pystyisimme tarjoamaan asiakkaillemme mahdollisimman hyvin sitä, mitä verkossa jo on saatavilla.

Tarvittaisiinkohan tähän työhön Nerdfightereita? Toisaalta olemaan vähän kansalaistottelemattomia ja löytämään tien tieteen maksumuurien taakse. Toisaalta miettimään luovia keinoja tuoda käyttäjän saataville kaikkea sitä tietoa, jota verkossa on jo vapaana. Kirjastossa näitä asioita mietitään jo kiivaasti, mutta haasteen laajuuden takia ratkaisu ei löydy vain yhden organisaation toimijoista – ei edes kokonaisen organisaatioverkoston.

Entä voisivatko tiedeyhteisöt sittenkin tehdä vielä enemmän yhä vapaamman ja avoimemman tiedon saannin ja jakamisen eteen? Esimerkiksi jos kurssimateriaalia ei ole löytyvillä e-muodossa saavutettavaan hintaan, voisivatko meidän omat tietäjämme tehdä sellaisen? Tähän päädyttiin Liverpoolissa. Todettuaan kustantajien tarjoaman aineistot ja niihin liittyvät käyttöehdot riittämättömiksi, Liverpoolin yliopiston humanistinen tiedekunta, yliopiston kirjasto, yliopiston kustantamo sekä it-palvelut yhdistivät voimansa. Vuoden sisään yhteistyön tuloksena pitäisi olla kaksi isoilla kursseilla käytettävää [Open Access e-kurssikirjaa](#). Yliopistojen ja yliopistokirjastojen osallistuminen tiedon tuottamiseen, kuten esimerkiksi kurssikirjojen kirjoittamiseen ja julkaisemiseen, on lisääntymään päin ja sitä tapahtuu tällä hetkellä monissa yliopistoissa. Aihetta on käsitelty myös muissa suurissa kirjastoalan tapahtumissa, kuten tämän vuoden [LIBERin konferenssissa](#).

Tällaiset aloitteet saattavat tuntua pieniltä ja yksittäisiltä. Mutta niin varmasti tuntuivat myös Hank ja John Greenin ensimmäiset videopostaukset Youtubessa vuonna 2007.

Yhteistyöllä tuntematon haltuun?

Internetin käyttäjiä on tällä hetkellä noin kolme miljardia, ja luku kasvaa koko ajan. Alustat, joilla tietoa netissä tarjotaan, monipuolistuvat. Ihmiset tulevat yhä aktiivisemmiksi tiedon

tuottajiksi netissä, he haastavat ja jopa ohittavat viralliset tahot niiden omalla kentällä. Näiden virallisten toimijoiden oma valinta on jätetäänkö nämä aktiiviset ihmiset huomiotta, lannistetaanko heidät ja koetaanko heidät kilpailijoiksi. Vai otammeko asiaksemme löytää ja tunnistaa näitä toimijoita ja tehdä ja kehittää yhteisiä asioita, yhteistyössä.

Esimerkkinä vaikka jo aiemmin mainittu vapaasti verkossa saatavilla olevan aineiston tarjoaminen. Löytyykö yliopiston omasta yhteisöstä ideoita, ajatuksia siitä miten oman alan vapaaseen aineistoon helpoiten pääsee käsiksi? Onko joku it-opiskelija jo koonnut pakettia itselleen relevanteista resursseista? Kyteekö jossain vähän hullu ”out of the box ”-ajatus siitä, miten tämä kannattaisi tehdä? Löytyisiköhän viisasten kivi sittenkin kokoamalla näitä ajatuksia yhteen?

Internetillä on näkymätöntä, tunnistamatonta voimaa, massaa ja potentiaalia. Kirjasto- ja informaatioalalla, kuten monilla sen ulkopuolisillakin organisaatioilla, on yhtenä isona haasteena se, miten hyvin pystymme tuon näkymättömän potentiaalin ja sen suomat mahdollisuudet valjastamaan käyttöön. Varmaa on, että siihen haasteeseen vastaamiseen tarvitsemme myös käyttäjiämme – heitä, jotka siellä pimeän aineen sisällä piileksivät ja monesti myös toimivat siellä organisaatioita ketterämmin.

Ulla Pesola